

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Cseporán Zsolt

**A MŰVÉSZETI ÉLET ALKOTMÁNYJOGI KERETEI
MAGYARORSZÁGON**

Doktori (PhD) értekezés

Tézisek

Témavezetők:

Dr. habil. Kocsis Miklós egyetemi docens
Dr. Kucsera Tamás Gergely címzetes egyetemi tanár

Pécs 2017

I. A vizsgált téma bemutatása

1. Az értekezés témája a művészet és a jog metszéspontjának jól körülhatárolható területe – ami előrevetíti a kutatás exponálásának nehézségeit. Annyi minden „volt” már ugyanis a művészet. Megközelítették a filozófia eszközeivel, történelmi perspektívából, a vallás szemüvegén keresztül, a tudomány mércéjével – de megemlíthetők a kommunikációs, a szociológiai, a pszichológiai vagy akár közgazdasági kísérletek egyaránt. Ennek a ténynek kiemelkedő jelentősége van, mivel a művészet klasszikus példája azoknak a területeknek, amelyek elemzése egyetlen diszciplína módszereinek alkalmazásával lehetetlennek bizonyul. *A disszertáció keretében arra keresem a választ, hogy a jog szempontjából, az állam és az egyén viszonyában mit takar a „művészet”.*

2. A XXI. század második évtizedének derekán túllépve azt tapasztaljuk, hogy az állam szerepfelfogása ismét változásban van, különösen az egyének tömegével jelentkező (kultúra)fogyasztói igényeinek tükrében. Ez a folyamat áthatja valamennyi társadalmi alrendszert, így nem csupán a jog világát, hanem a művészeti életet is – ebből adódóan pedig kisugárzó hatásokat fejt ki a művészeti jog területére egyaránt. Megfigyelhető, hogy *az egységben kulturális jogokként felfogott oktatáshoz való jog, a tudomány és a művészet szabadsága fokozatosan nagyobb szociális karaktert nyer, többdimenziós viszonyokat indukálva ezzel.* A művészetre szűkítve a tendenciát makroszinten ez legalább három aktor egymásra hatását, és így érdekkonfliktusát jelenti: egyrészt az állam mint a szabályalkotó, másrészt a művész mint az értékteremtő, harmadrészt pedig az igényeket megfogalmazó társadalom. A felsorolt rendszerek kapcsolata e hármas determináltságban szükségszerűen mellérendelt, viszont a kényszerű egység feldarabolásával ugyanez a probléma eltérő pozíciókat képez. Míg az állam és az alkotó között alá-fölérendeltségi viszony rajzolható fel, addig a művész társadalommal való kapcsolata megmarad a mellérendeltség szintjén. *Ennek a közösségi szempontból soktényezős szisztémának az első összefüggéseit kívánom bemutatni a jogtudomány eszközével: az állam és az alkotóművész viszonyának alakulását a kollektív igények alakulása tükrében.*

3. A megjelölt fogalmi keretben a közjog sajátos jellemvonása az elemzés minden mozzanatában érvényre jut. *Az alá-fölérendeltségi viszony adja az értekezés gerincét:* kizárólag azoknak a jogviszonyok a hálózatát kívánom felrajzolni, ahol ez a tulajdonság kimutatható. Ez azt követeli meg, hogy az alkotmányjog keretrendszerében értelmezsem a művészetet. Ahogy

azonban a társadalmi vonatkozások tekintetében, úgy az alkotmányjogon belül is eltérő modellek figyelhetők meg a művészet megragadásában. Ezek közül *két megközelítés mentén mutatom be az állam művészettel összefüggő szabályozását: egyrészt az egyén szempontjából mint a közhatalommal szembeni szabadságon, másrészt az állam szerepvállalásának mértékén keresztül.* A két aspektus több pontot egymásnak ellentétes irányú igények összességéként nyilvánul meg, így *az alkotmányjog legfőbb feladata, hogy megtalálja azt az egyensúlyi helyzetet, amely az érdekelt felek súrlódása csökkentésének optimalizálása mellett a társadalmi igényeket is kielégíti.*

4. Az alkotmányjogi értelmezés szerint a művészet alapjogi minőségben, azaz sajátos közjogi jogosultságként megfogalmazott norma. Emellett azonban az alkotmányban konstituált szabály értéktartalma több réteget is megfogalmaz. A művészet szabadsága kialakulását és normastruktúrát tekintve a gazdasági, szociális és kulturális jogok csoportjába tartozik, amely jogok az állam tevőleges magatartását is elvárják. *Végső soron tehát a kérdés az, hogy meddig a pontig terjed az egyén szabadsága, valamint azzal párhuzamosan a közhatalom tartózkodása, és mikortól, milyen területen fogalmazódik meg az állam aktív szerepvállalásának igénye – bármelyik érintett (egyéni vagy állam) részéről.*

5. Az állam erőteljes szabályozási törekvése mellett is megállapítható, hogy a művészeti életre és annak különösen alkotói szegmensére nem gyakorol döntő hatást. Ez a közhatalomnak a művészet társadalomban betöltött szerepével kapcsolatos felfogásának kérdését veti fel. *A művészet (alap)jogi funkciója a mai napig elsődlegesen nem kollektív igények kielégítését célozza, amelyhez az államnak is alapvető érdeke fűződik, hanem az egyén személyiségének alkotáson keresztül megnyilvánuló kibontakoztatását.* A művészet individualista szemlélete a társadalmi normákkal összefüggésben szabadságként, azaz az egyén autonómiájaként jelenik meg. Ennek a szabadságnak a biztosa pedig egyrészt nem olyan erőteles, másrészt pedig egészen más jogi eszközöket kíván meg. A művészet XXI. századra felerősödő szociális karaktere ellenére is a védendő érték az agresszív beavatkozástól való tartózkodással biztosítható. Ez kiegészítendő azzal, hogy *az állam tényleges és aktív művészeti szerepvállalása – legyen az kreációs, döntési vagy direkt támogatásra irányuló kompetencia – mögött meghúzódó igény a művészet szabadságának kiteljesítése, vagyis a jogalanyok (művészek) tevékenységének kulturális és egzisztenciális garantálása.* Ennek igazolására utalok a hazai

művészeti jogalkotás tendenciájára, amely a szóban forgó közfeladatokat az államtól „kiszervezi”, létrehozva egy decentralizált igazgatási rendszert a művészet tekintetében.¹

6. A művészet szabadságának vizsgálata kiemelt jelentőségű az alkotóművészek, azaz az alapvető jog alanyai szempontjából. Alkotmányban elismert jogként a jogbiztonság szempontjából fontos az érvényesíthetőség kérdése, amely a normatartalom konkretizálásán keresztül lehetséges. *A szóban forgó alapjog védelmi területe részszabadságainak dogmatikai alapossággal történő meghatározása a jogalkalmazói mechanizmusok hatékonyságát növelheti.* A művészeti szféra jogi oltalma nem kizárólag a művészet szabadságára, és nem kizárólag az alapjogi dimenzióra terjed ki. Ahhoz azonban, hogy az individuumot megillető védelmi háló „kifeszíthető” legyen, az egyes elemek, és így a művészet szabadsága funkciójának körülírása szükséges.

7. Az alkotmányjog politikai karakteréből adódóan a művészet alaptörvényi szabályozása a kultúrpolitika aktuális irányait, megfogalmazott céljait is visszatükrözi. A művészet tételes jogi modelljének alkotmányjogi elemzése tehát rámutat azokra az állami intenciókra, amelyek a társadalmi igényekre próbálnak meg reagálni. *A művészet szabadságának konstituálása nem csupán szigorúan az állam és az egyén relációjában érvényesül, hanem az adott nemzet művészeti-kulturális fejlettségének fokáról is átfogó képet ad.* Ennek elemzése az egyéni jogvédelem mellett a jogrendszer szempontjából is releváns értékmérő.

II. Az értekezés hipotézisei

Első hipotézis: A művészeti életet mint társadalmi alrendszert – komplexitásából adódóan – az állam három eltérő, de nem szükségszerűen egymást kizáró modellben szabályozhatja alkotmányos szinten. Ezek az alternatív megoldások a művészet egyes aspektusaihoz igazodnak, így a művész mint individuum védelme, a művészeti élet kiteljesedésének biztosítása, valamint az állam művészeti semlegessége mentén határozhatóak meg. Ez az alkotmányozói triász a normastruktúra és tartalom szintjén első esetben szabadságjogként, másodikban kulturális jogként, a harmadik dimenzióban pedig a közhatalomra vonatkozó jogállami tilalomként valósul meg.

¹ Ld. Kocsis Miklós: A kulturális alapjogi jogalkotás hatása a kulturális igazgatás szervezetrendszerére – Műhelytanulmány. Budapest-Pécs, 2016. 16-18.

Második hipotézis: A művészet szabadsága a művészetfilozófiai elemzésből nyert következtetések és az alapvető jog tartalmának szintézise alapján emberi jognak minősül. A művészi alkotótevékenység az individuum egyedi kifejezési formája, amely filozófiai értelemben kizárólag a személyiséghez kapcsolódhat, ezért az emberi mivolttól elválaszthatatlan. Ez a tétel a jogtudomány keretein belül az emberi méltóság alapjogi védelmének egyik kiemelt és integráns elemeként jelenik meg, ezért a művészet szabadsága az egyik „legemberibb” alanyi jogosultság.

Harmadik hipotézis: Az állam a művészet összetett jelentéstartalmára tekintettel hármias alapjogi „hálót” alakított ki, amellyel a művészek mint jogalanyok eltérő érdekeit részesíti sajátos védelemben. Ezek közül az érdekek közül az alkotmányozó a következő hármat ismerte el alapjogként is: egyrészt a művészi alkotófolyamat, másrészt annak produktuma, azaz az elkészült mű, harmadrészt az alkotás kommunikációs térben való megjelenésének oltalmát. Valamennyi biztosíték közjogi jogosultságot keletkeztet az egyén számára, azonban azok normaterületei a művészeti élet eltérő szakaszára fókuszálnak.

Negyedik hipotézis: A művészet szabadságának alapjogi funkciója a művészi alkotófolyamat védelme. A művészet hármias alapjogi oltalma negatív megközelítéssel, implicit módon rámutat a művészet szabadságának valódi tartalmára: amennyiben a kifejezés a kommunikációs közeg elemeként vélemény formájában, a mű az alkotójának (szellemi) tulajdonaként is védelemben részesül, a művészet szabadságának mint önálló alapjognak a funkciója kizárásos alapon a szabad alkotófolyamat biztosítása lehet. Ezt a felfogást igazolja a szóban forgó alapvető jog individuális – és így az emberi méltóságból közvetlenül származó – jellege.

Ötödik hipotézis: A művészet szabadsága alanyi körének meghatározásakor elválnak egymástól az alapjogi jogképesség és az alapjogi cselekvőképesség kategóriái. A művészet szabadságának emberi jogi jelleg önmagában az individuumban jelöli ki a lehetséges jogalanyok merítését, amelyet az alkotótevékenység emberi méltóságtól való elválaszthatatlan tulajdonsága tovább erősít. Ez az alapjogi jogképesség kereteinek szűkítéséhez vezet, míg az alapjogi cselekvőképesség tekintetében a jogosultak differenciált csoportjait hozza létre.

Hatodik hipotézis: Az alkotófolyamat és a mű nyilvánosságra hozásának szabadsága mellett a művészet szabadságának tartalmát képezi a más művészi munkássága megítélésének joga mint harmadik, kiegészítő jogosultság. Az állam művészeti semlegességének elvéből következik,

hogy művészi minőség megítélésében a közhatalomnak sem autoritása, sem kompetenciája nincs. Erre tekintettel az alkotmányozó a művészet meghatározásának jogát – és ezzel alapjog konkretizálását – a művészet „művelőinek” kizárólagos döntésére bízta. Az állam ezzel a megoldással nem csupán a jogállamiság elvének tett eleget, de közvetetten kiegészítette a művészet szabadságának tartalmát is.

Hetedik hipotézis: Mivel a művészet szabadsága eltérő karakterű tartalmi elemekből áll, egységben való korlátozása értelmezhetetlen: az állami beavatkozás kizárólag az egyes részszabadságok tekintetében lehetséges. Az alapjog valamennyi alanyi jogi komponense eltérő funkcióval, és így alapjogi maggal rendelkezik. Ennek következtében mindegyik jogosultság alkotmányos korlátozása egymástól eltérő standardok mentén valósulhat meg, így az állami beavatkozás terjedelme is részszabadságonként külön-külön vizsgálendő.

Nyolcadik hipotézis: A művészet szabadságának kulturális jogi karaktere az állam aktív szerepvállalását várja el, amely követelménynek való megfelelés sajátos közjogi infrastruktúra kialakításában és működtetésében nyilvánul meg. A művészet szabadságának minél teljesebb érvényesülése érdekében az állam a közjogi entitások speciális csoportját hozta létre, amelyek részére a művészeti autonómiát biztosított. A közhatalom tehát a művészeti intézmények szisztematikus hálózatán keresztül látja objektív intézményvédelmi kötelezettségét.

Értekezésemben – a hipotézisek igazolásán keresztül – arra vállalkozom, hogy a művészet alkotmányjogi dimenziójának elemeit alanyi szempontból rendszerezem, ezáltal kibontsam és elmélyítsem a témakör alapjogi aspektusainak viszonyait, tendenciáit és az állam szerepéhez kötődő összefüggéseit. Célom, hogy a művészet szabadsága komplex normájának konkretizálásával az egyéni alapjogvédelmi mechanizmus hatékonyságának növeléséhez, valamint az alapjog érvényesülését biztosító garanciarendszer optimalizálásához járuljak hozzá.

III. A kutatás módszere

Az értekezés tematikáját tekintve az állam- és jogtudományok körébe sorolandó, ebből adódóan a kutatás a társadalomtudományok csoportjában helyezhető el. Az elemzés során alapvetően két szemléletet követve fogalmaztam meg téziseimet. Egyrészt a művészet szabadságának mint az értekezés tárgyának *belső vizsgálatát*, amely az állam és az egyén relációját helyezi el a téma által meghatározott jogi normák körében. Másrészt a művészet jogon túli, *külső elemzését* –

arra keresve a választ, hogy a művészet életi komplexitása – azaz individuális és társadalmi aspektusai – milyen törvényszerűségeket mutat az alkotmányjog területén.² Ezek közül előbbi szemléletmód rajzolódik ki hangsúlyosan, azonban az utóbbi olvasat nélkülözhetetlen eredményekkel járult hozzá a jogtudományi vizsgálódáshoz, megalapozva annak interdiszciplináris értelmezésének az esetleges lehetőségét.

Az előzőekben rámutattam arra, hogy az állam- és jogtudományokon belül a kutatás alapvetően az alkotmányjog-tudomány eszközeivel operál. Az e körbe tartozó tudományos vizsgálati metódusok³ közül részben *deskriptív*, döntően azonban *elemző, kritikai és konstruktív módszereket* alkalmazom. Utóbbiak segítségével lehetővé válik a művészet szabadsága sajátosságainak, összefüggéseinek kimutatása, valamint megvilágíthatóak azok a körülmények, amelyek a hatályos rendelkezések alkalmazásakor problémát jelentenek. Ezeken túl csekély mértékben az *összehasonlító módszert* is beemelem a kutatás eredményeinek alátámasztására, így összességében megállapítható, hogy az értekezés valamennyi közjogi tudományos metodikai elemet felhasznál a témakör által megkívánt arányban. Az alkalmazott módszerek közül az *alapjogi dogmatikának* kiemelkedő jelentősége van a témakör problémáinak megértéséhez, az elemzés gondolat-fűzésének gerincét képezi mind az eredmények megalapozásakor, mind pedig azok összefüggéseinek rendszerezésekor.

A kutatás során folytonos viszonyítási pontot jelentő *alanyi szempontú megközelítés* keretet biztosított ahhoz, hogy az értekezés koherenciáját megtartva a művészet szabadságának kortárs értelmezését feltárja – hiánypótló támpontot szolgáltatva ezzel a jogalkalmazás számára.

VI. A tudományos eredmények összefoglalása

A kutatás során kitűzött cél a művészet jogi szabályozása elméleti háttérének és gyakorlati alkalmazhatóságának feltárása volt, az alapjogi viszony két aktorának, azaz az egyén és az állam relációjában. Az értekezésben törekedtem rámutatni azokra a problémákra, amelyek egyrészt a jogviszony feleinek státuszát, valamint az ahhoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek összességét határozzák meg; másrészt az alanyi pozíciók kiegyenlítésének igénye miatt az alapjogi jogviszony egészére kisugárzó hatást gyakorolnak.

² Vö. Szilágyi Péter: *Jogi alaptan*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2014. 49.

³ Vö. Petrétai József: *Magyarország alkotmányjoga I. Alapvetés, alkotmányos intézmények*. Kodifikátor Alapítvány, Pécs 2016. 21-22.

A vizsgálódás során nyert eredményeket az értekezés elején megfogalmazott hipotézisek igazolásával kívánom összefoglalóan bemutatni, és egyben rendszerezni.

Első hipotézis: A művészeti életet mint társadalmi alrendszert – komplexitásából adódóan – az állam három eltérő, de nem szükségszerűen egymást kizáró modellben szabályozhatja alkotmányos szinten.

A nemzetközi jogi és nemzeti összehasonlító elemzés eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy a művészet alkotmányjogi felfogása a közhatalom részéről való önálló alapjogi elismerést igényli. Ennek hiányában a művészet konstitucionális védelme valamely más alkotmányjog érték keretei belül valósul meg, amely a védelem hatékonyságát is jóval alacsonyabb szintre helyezi. *A különálló alapjogi minőség három formában realizálódhat: egyrészt hagyományosan szabadságjogként, másrészt kulturális jogként, harmadrészt az állam művészeti semlegességének deklarálásaként.* A három különböző megoldás közül rendszerint csupán egyet emel alkotmányi szintre az állam, így a szabadságkénti olvasat a bevett gyakorlat. E körben *a magyar alkotmányozó meghaladja a nemzetközi tendenciát, mivel valamennyi értelmezést expressis verbis, de legalábbis implicit módon rögzíti az Alaptörvényben.*

1. A művészet elsődlegesen alanyi közjogként jelenik meg az alkotmányokban, amely az egyén oldalán értelmezett jogosultság formájában érvényesül. *A művészet alanyi modellje klasszikus alapjogi konstrukcióként értelmezhető, amely az egyénnel való viszonyában az állam kötelezett pozícióját hangsúlyozza.*

Az alapvető jogoknak ez a része az állami beavatkozástól mentes területet öleli fel, így ennek megfelelően az ún. *status negativus* jelleg egyrészt az állam távolmaradását, másrészt pedig a törvényeken keresztül annak biztosítását követeli meg, hogy az egyénnek ezt a szféráját mások is tiszteletben tartsák. A művészet szabadságának normastruktúrája ebben az olvasatban a következő: a jog *alanya* az egyén, *kötelezettje* az állam, *tartalma* pedig az utóbbi beavatkozástól való tartózkodása.

2. A művészet szabadság második alkotmányjogi alternatívája *a kulturális jogként* való elismerés, amely az alapjog második generációs karakterét helyezi fókuszba.

A második generációs jogok megjelenése az állami szerepvállalás átformálódásának eredménye. A kulturális jogi jelleg így, az ún. *status positivus* ismérve alapján az egyént az állammal szemben megillető olyan igényeit jelenti, amelyek az állam aktív cselekvését

követelik meg. Ezeknek a jogoknak a tényállási ismérvei tehát úgy vannak megfogalmazva, hogy abból az egyén az állam aktív cselekvését közvetlenül, alanyi jogként veheti igénybe. Ennek köszönhetően a művészet szabadsága nem csupán elhárító, valamint védelmet biztosító jogként funkcionál, hanem markánsan szolgáltatási jog is.

Ebben a konstrukcióban a jogviszony fókusza az egyénről áttevődik az államra, mivel olyan infrastrukturális hálót kell kialakítania, amely a passzív intézményvédelmi kötelezettségén túl az alapvető jog érvényesülését biztosítja. A művészet szabadságának alkotmányi triászából viszont éppen ez az elem a legnehezebben tipizálható, mivel az állam diszkrecionális jogkörébe tartozik annak meghatározása, hogy milyen intézményi hálót kíván húzni az alapjog köré. A lehetőségek skálája széles: az általános deklarációtól egészen a konkrét infrastrukturális elemek nevesítéséig terjedhet.

3. A harmadik alternatíva a művészet alkotmányjogi szabályozására *az állam neutralitásának* deklarációja.

Mivel az állam nem képes olyan módon szabályozni a művészetet, hogy egyúttal ne determinálja az alapjog normaterületét, a semlegesség végső soron szükséges elvárás a művészet fogalmával és tartalmával összefüggésben. Az előzőekből következik, hogy az államnak a művészet meghatározására semmilyen muníció nem áll rendelkezésére. Ez alkotmányjogi dimenzióban a következő terminológiával ragadható meg: a közhatalomnak sem autoritása, sem kompetenciája nincs arra nézve, hogy a művészetet definiálja.

A neutralitás alaptörvényi normastruktúrája a *status negativus* karakteren túlmutat, ugyanis *a közhatalom részére tilalmat fogalmaz meg a tárgykor lényegi kritériumainak összefüggésében.*

Mindezek alapján *de lege ferenda* javaslatként fogalmazom meg *a művészeti semlegesség alaptörvényi rögzítését*, alkotmányi szinten is egyértelművé tévé az állam szerepvállalását – a tudomány szabadságához hasonló módon.

Második hipotézis: A művészet szabadsága a művészetfilozófiai elemzésből nyert következtetések és az alapvető jog tartalmának szintézise alapján emberi jognak minősül.

Az elemzés során igazolást nyert, hogy a művészet filozófiai tartalmának kibontását mellőző jogi olvasata tévútra vezethet, és a jogalanyok szempontjából a szóban forgó tevékenység originális funkciójától eltérő védelmet fog eredményezni annak tételes jogi konstituálása.

1. A művészet és jog kapcsolatának elemzésekor két érv emelendő ki. *Egyrészt a modern államok jogrendszerei a művészetet jogosulti oldalról szabályozzák.* Ilyen normák tipikusan az alapjogi és szerzői jogi terminusok, amelyek egyrészt az alkotó, másrészt a művészi tevékenység és a művész közötti viszonyt helyezik jogi oltalom alá. Így tulajdonképpen *a művészet jogi szabályozása körében az alanyi oldaltól eltérő vagy azt kirekesztő elemzés nem is lehetséges.* Másrészt *a művészet és a jog egyaránt az ember által kifejtett tevékenység eredménye.* Ez a megállapítás két következményt tartalmaz: egyrészt mind a művészetnek, mind pedig a jognak *sine qua non* eleme az ember; másrészt mindkét jelenség egy természetidegen, „mesterséges” része a társadalmi létnek.

2. A művészetfilozófiai elemzés egyértelműen az individuális felfogás mellett tör lándzsát, amikor az emberi alkotóképességen keresztül ragadja meg a művészetet. *E két tétel – ti. az individualista értelmezés és az emberi alkotóképesség – szoros összefüggése mutatható ki: az alkotás kizárólag az egyénhez kapcsolódhat, míg az individuum kényszerítőleg az emberi létezés sajátossága. Az alkotótevékenység így közvetetten az emberiség egyedülálló képessége.*

A művészi kifejezésnek az emberi mivolttól való elválaszthatatlansága az alapjogi dogmatika körében is megjelenik, sőt: feltétlenül érvényesítendő. Ez azt fogja eredményezni, hogy a művészet szabadsága szorosabb összefüggésben áll az emberi méltósághoz való joggal, mint ahogy azt az Alkotmánybíróság kidolgozta. Mivel az alkotótevékenység az emberi méltóság dinamikus elemének speciális megnyilvánulása, a művészet szabadsága annak önállósult védelmet biztosító formája. Mindebből az következik, hogy a szóban forgó közjogi jogosultságot nem csupán második generációs alapjogként, hanem *szükségszerűen emberi jognak kell minősíteni.*

3. Az emberi jog terminus azokat a jogosultságokat öleli fel, amelyek az emberi mivoltukból adódóan illetik meg az alanyokat. Amennyiben a művészet a tételes jogban alanyi jogként jelenik meg, olyan jogosultságként fogható fel, amely – a művészet jellegéből adódóan – az individuumtól eloldhatatlan. Ennek következtében a művészet szabadsága olyan közjogi alanyi jog, amelynek jogalanyai szükségszerűen természetes személyek, így az alapjog feltétlenül emberi jogként értelmezhető. Megjegyzem azonban, hogy *a jogosultság emberi jogi minősége kizárólag az alkotótevékenységgel összefüggésben áll fent. Az alapjogok világában ez azt jelenti, hogy a vonatkozó tétel csupán az alanyi jog szabadságjogi karakterére korlátozódik. A művészet szabadságának kulturális jogi oldala tehát nem az emberi jogok körében, hanem az*

alapvető jog objektív intézményvédelmi területén, az államra fókuszáló rendelkezésként kezelendő.

Harmadik hipotézis: Az állam a művészet összetett jelentéstartalmára tekintettel hármas alapjogi „hálót” alakított ki, amellyel a művészek mint jogalanyok eltérő érdekeit részesíti sajátos védelemben.

A művészet alapjogi olvasata heterogén normastruktúrákat mutat, amennyiben a művészi alkotótevékenység egymástól jól szétválasztható szakaszait különálló védelemben részesíti az alkotmányozó.

1. *A művész elsődleges érdeke, hogy szabadon alkothasson, teret engedve ezzel személyisége művészi kreativitásának.* A művészet szabadságának lényeges tartalma ugyanezt az igény hivatott alkotmányjogi oltalomban részesíteni. Az alapjog normaterülete tehát a személyiség szabad kibontakozásának speciális megnyilvánulásaként írható le. Ez a jogi érdek a művészeti élet fundamentális biztosítékaként fogható fel, mivel annak többi aspektusa szükségszerűen ennek a járulékos következménye. A szabad alkotómunka ugyanis természetéből adódóan – lineárisan és időben is – megelőzi a további védelmet igénylő komponenseket.

Ez az olvasat a művészet individuális védelmeként fogható fel, amely az egyén alkotói attitűdjére fókuszál (Werkberiech). Az oltalom jogi értelemben vett lényege a tartalmán túl az alapjog eredetére vezethető vissza. Mivel a védelmi terület a jogalany kreativitását részesíti védelemben, annak magja az emberi méltósághoz való jog dinamikus oldala. Ennek jelentősége végső soron az állami beavatkozás terjedelmének vizsgálatakor érhető tetten.

2. *Az alkotmányozó az alkotómunka mellett különálló védelmet biztosított a művészi tevékenység produktumának is, azaz a műalkotásnak.* Mivel ez a természetű oltalom a materiális felfogást követve tárgyorientált, a védelem sem illeszthető bele a korábban vázolt keretekbe, azaz a méltósághoz kötődő struktúrába. Ennek következtében a műalkotás oltalma szükségszerűen más alapjogi védelmi hatókörébe sorolandó. *A dologias felfogás a tulajdonhoz való jogot jelöli ki.* A kész mű ugyanis (szellemi) tulajdonként jelenik meg a valóságban.

Ennek a védelemnek egyetlen, de annál fontosabb feltétele, hogy a mű elkészüljön. Ez azt jelenti, hogy addig nem beszélhetünk a tulajdonhoz való jog oltalmának fennállásáról, amíg a művészi alkotófolyamat tart – hiszen az éppen a mű elkészítését célozza. *A műalkotás védelme tehát megköveteli az alkotómunka befejezését.*

Az alapjog normaterülete ebben az esetben a művészi kifejezés produktumán keresztül garantál jogi védelmet a jogalanyoknak – aki szellemi tulajdon fennállása során főszabály szerint a művész.

3. A művészvilág harmadik releváns igényének jogi védelme az elkészült művek nyilvánosságra hozására koncentrál. Ennek az aspektusnak az alapjogi oltalmát az alkotmányozó sajátos módon valósította meg. A szabadságjog funkciója a művészi értékek társadalmi közegben való hozzáférhetőségének biztosítása. Ezzel újabb emelhető be a művészeti élet védelmet kívánó mozzanatai közé, ugyanis a művészet kommunikációs formája olvasható ki belőle. A kommunikációs jogok kiemelt helyet foglalnak el az alapjogi rendszerben, amelyet igazol, hogy a művészi kifejezések kommunikáció-alapú értelmezése két ponton is kidomborodik az alkotmányjogi normák között. Az egyik a véleménynyilvánítás szabadsága mint e jogok bázisa, a másik a művészet szabadsága tartalmaként megjelölt nyilvánosságra hozása szabadsága. Általánosságban az előző említendő a kommunikációval összefüggésben, azonban a művészi kifejezések speciálisan utóbbi hatókörébe tartoznak.

A műalkotások kommunikációs szférában való megjelenése a művészet véleményalapú olvasatát tükrözi, amelynek védelme a nyilvánosság számára való hozzáférhetővé tételt biztosítja (Wirkbereich). Ennek az oltalomnak a kritériuma a műalkotás kész voltához kapcsolódik, kizárólag az alkotófolyamat utáni stádiumhoz.

Mindezek alapján a művészet alapjogi védelme nem korlátozódik egyetlen alapjogra: az alkotmányozó a művészeti élet igényeihez igazodva sajátos, három pillérre épülő hálót alakított ki.

Negyedik hipotézis: A művészet szabadságának alapjogi funkciója a művészi alkotófolyamat védelme.

A művészet hármasszoros alapjogi oltalma negatív megközelítéssel, implicit módon rámutat a művészet szabadságának valódi tartalmára: amennyiben a kifejezés a kommunikációs közeg elemeként vélemény formájában, a mű az alkotójának (szellemi) tulajdonaként is védelemben részesül, a művészet szabadságának mint önálló alapjognak a funkciója kizárásos alapon a szabad alkotófolyamat biztosítása lehet. *A művészet szabadságának oltalma alapján az alapjog birtokosát (egyén/művész) a szabad művészi alkotófolyamat illeti meg az állammal szembeni jogviszonyban.*

Ez az alapjogi rendszer fényében azt jelenti, hogy a szóban forgó emberi jog önálló alapjogi minősége a *differentia specificájában* keresendő – azaz a művészet szabadságát a véleménynyilvánítás jogától elválasztó elemben. E nélkül ugyanis valóban el kellene fogadni azt az álláspontját, amely szerint az elemzett alanyi jogosultság a szólás szabadságának normaterületén belül érvényesül, önálló alapjogi jellege azonban elképzelhetetlen. Véleményem szerint viszont a művészet szabadsága rendelkezik olyan egyedi tulajdonsággal, amely semmilyen más emberi jognak sem sajátja. Ez a művészeti alkotótevékenység mint az emberi teremtőerő megnyilvánulása. *A művészet alapjogi védelme tehát erre az emberi mozzanatra terjed ki, az azon túli elemek hozzákapcsolása lehet állami igény, de azoknak eredeti „arcéle” megtalálható más alapvető jog hatókörében is.* Ez utóbbi kijelentést a korábban ismertetett védelmi formák igazolják.

Ötödik hipotézis: A művészet szabadsága alanyi körének meghatározásakor elválnak egymástól az alapjogi jogképesség és az alapjogi cselekvőképesség kategóriái.

1. Az *alapjogi jogképesség* esetében rögzíthető, hogy jogi személyeket csupán annyiban illeti meg a jogalanyiség, amennyiben a vonatkozó jogok és kötelességek jellegükből adódóan nem kizárólag az emberhez fűződhetnek. A kulturális jogok elsődleges, szabadságjogi funkciója az önkifejezés szabadsága, a személyiség kibontakoztatása. A személyiség kifejezése, fogalma pedig kizárólag az egyénhez, azaz a természetes személyhez kapcsolódhat. Ebből adódóan a kulturális jogokból eredő szubjektív igények a jog által elismert, keletkeztetett szerveződéseket nem illetheti meg – legyenek azok akár magánjogi szervezetek, akár közjogi jogi személyek.

Rögzítendő, hogy a magyar jogrendszerben *a művészet szabadságának kizárólagos jogosultja a természetes személy, a jogi entitások pedig kívül rekednek az alapjogi jogalanyiség határán.*

2. Az *alapjogi cselekvőképesség* a művészet szabadsága tekintetében a művészeket illeti meg, mint az alapvető jog által védett tevékenység tényleges gyakorlóit. Ennek kulcsa végső soron az egyén által végzett tevékenység művészeti minőségében rejlik, amelynek foka – az egyes műalkotásokat összehasonlítva – a gyakorlatban széles skálán mozoghat. *A művészet szabadsága heterogén alanyainak konkretizálására egy lépcsőzetesen egymásra épülő státuszrendszert alakítottam ki.*

2.1. Az első alapjogi alanyi kör kézenfekvően tételes jogi biztosítékhoz kapcsolódik: amennyiben az állam jogalkotói hatáskörében olyan intézményrendszert hoz létre, amelynek funkciója a művészi státusz elnyerése, akkor alkotmányjogi szempontból a művészet szabadságának legitim jogosultjaiként kell kezelni az előírt követelményeket teljesítő személyeket. Ez azt jelenti, hogy a meghatározott kimeneti kritériumok, azaz a képzés abszolválása és az oklevél megszerzése esetén a természetes személy – alkotmányjogi értelemben – *ex lege* művésznek minősül. Ennek értelmében *minden olyan felsőfokú stúdium, amely a képzés kimeneti oldalán a személy művészeti kvalitását igazoló oklevelet ad ki, magában rejti az alapjogi jogalanyiság biztosítékát.*

2.2. A művészvilágot áttekintve megállapítható, hogy jelentős azoknak az alkotóknak a száma, akik nem rendelkeznek művészi kvalitást igazoló felsőfokú oklevéllel – ennek ellenére mégis *elismert* szereplői a művészeti életnek. Az *ex lege* státusz alapján ilyen esetben azonban nem beszélhetnénk alapjogi értelemben művészeiről. Ez viszont *alaptörvény-ellenes korlátozása lenne a művészet szabadságának, mivel ezáltal éppen a citált alkotmányban rögzített követelmény mint jogállami érték sérülne.* Ez a probléma a *művészi státusz (nem megdönthető) vélelmével* mint kiegészítő szabállyal orvosolható. Azaz abban az esetben, ha egy alkotó művét más, művészi jogalanyisággal rendelkező egyének, formális eljárásen kívül, véleményükben művészileg és szakmailag értékelhetőnek tartják, vélelmezni kell azt, hogy az adott művészeti ágban az alkotó művészileg elismert személynek, azaz művésznek számít.

2.3. Fennállhatnak olyan helyzetek is, amikor egy alkotó tevékenységét vagy művét a szakma semmilyen formában nem ismeri el, a művészetnek azonban egy kis „szikrája” mégis jellemzi magatartását – és így szűkebb jogi oltalomban is részesíthető. *Az alapjogi dogmatika keretében ez azt jelenti, hogy a művészet szabadságának nem lehet alanya az, aki nem rendelkezik a művészvilág elismerésével.* Ezzel olyan *jogi fikciót* állítunk fel, ahol az alkotó bár nem hozott létre szakmai-művészi értelemben vett produktumot, azonban tevékenységét személyisége sajátos esztétikai kifejeződéseként fogadjuk el. Ez a jogtechnikai megoldás az alkotó alanyi oldalán *kvázi művészi státuszt* eredményez, amelyhez csekély mértékben, de ugyanúgy fűződik alapjogi védelem, az emberi méltóság dinamikus oldalát képező szabadságjog révén. Rögzítendő, hogy ez csupán *szubszidiárius jogi státusznak* minősül: ha a szakmának, az alkotás művészi értékéből eredően, lehetősége lenne akár az *ex lege* státusz, akár a művészi vélelem megállapítására, akkor a fikció nem alkalmazható – ekkor ugyanis az egyén a művészet szabadsága alanyának tekintendő.

Hatodik hipotézis: Az alkotófolyamat és a mű nyilvánosságra hozásának szabadsága mellett a művészet szabadságának tartalmát képezi a más művészi munkássága megítélésének joga mint harmadik, kiegészítő jogosultság.

1. A harmadik részszabadság elemzéséhez az alkotmányjogi szabályozás szolgált kiindulópontot: az Alaptörvény X. cikk (2) bekezdésének analóg értelmében a művészeti érték megítélésére kizárólag a művészet „művelői” jogosultak. *Ez a meghatározás a jogosultságot járulékos elemként definiálja, mivel annak gyakorlásához megköveteli a személytől, hogy a művészet szabadságának alanya legyen. A harmadik részszabadság tehát az alapjogi művészstátuszokhoz tapadó sajátos jogosultságként írható le.*

2. A művészeti élet szabadságának alapjogához olyan új részaspektus csatlakozik, ami már nem tisztán művészi tevékenységet részesíti védelemben, mivel nem művészi alkotás létrehozása a célja. *Egyrészt a másodlagos jogosultság egy már megalkotott mű művészi voltának megítélése, ezért inkább a véleménynyilvánítás szabadságához áll közelebb. Másrészt az alapjog harmadik részszabadsága sajátos részvételi jogként is felfogható, amennyiben a művészeti életben való megjelenést teszi lehetővé, amelyhez alakító erővel rendelkező joghatásokat is kapcsol. Ezen keresztül az alapjoggyakorlás az állami döntések meghozatalát alapozza meg azzal, hogy kijelöli és konkretizálja a művészet szabadsága esetében fennálló alapjogi jogviszony jogosulti pozícióját – amely végső soron a közhatalom-gyakorlásba való indirekt (korlátozó) beavatkozás.*

3. A *másodlagos jogosultság* – a művészet szabadságának lényeges tartalmaként megjelölt alkotómunka és nyilvánosságra hozás szabadságával ellentétben – *kizárólag együttesen gyakorolható szabadság.* Az állam semlegessége mellett ugyanis egyetlen személy értékítélete sem lehet konstitutív hatású a művészi kvalitás, és ezen keresztül az alapjogi jogalanyiség tekintetében. *A művészek – azaz az alapjog alanyainak összessége vagy meghatározott csoportja – alatt a művészeti élet/szakma, illetőleg annak egy meghatározott, egyedi esetekben releváns része értendő.* Garanciális szempontból fontos megjegyezni, hogy *a művészet szabadságának a két aspektus – ti. az alkotás létrehozása, valamint annak megítélése – nem fűződhet azonos személy magatartásához.*

A szóban forgó jogosultság lényege abban áll, hogy a művészi érték eldöntésekor végső soron művészi alkotás keletkezik: azaz alkotmányjogi értelemben konstitutív jogi ténynek

minősül. Emellett a művészet szabadságának alanyisága a másodlagos jogosultság kapcsán lehetőséget, *diszkrecionális szabadságot jelent: a művész saját maga döntheti el, hogy állást foglal-e más alkotó művészi tevékenysége kapcsán, avagy sem.*

4. Mindezek alapján *de lege ferenda* javaslatként szükségesnek tartom az Alaptörvény X. cikk (2) bekezdésének módosítását, hogy a tudomány szabadsága mellett a művészet tekintetében is *expressis verbis* jelenjen meg a szakma döntési jogosultsága. Erre az alábbi szöveges javaslatot teszem: „*Tudományos igazság és művészeti érték kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások és a művészet értékelésére kizárólag a tudomány művelői, valamint a művészek jogosultak.*”

Hetedik hipotézis: Mivel a művészet szabadsága eltérő karakterű tartalmi elemekből áll, egységben való korlátozása értelmezhetetlen: az állami beavatkozás kizárólag az egyes részszabadságok tekintetében lehetséges.

1. A művészet szabadsága korlátozásakor mindenekelőtt két alaptételt szükséges rögzíteni, amely az állami beavatkozás terjedelmének általános határt szab.

Elsőként rögzítendő, hogy az alapjog-korlátozás az alanyi jogosultságok esetében lehetséges. Ez a megállapítás különösen jelentékeny a második generációs jogok körében, és így a művészet szabadságánál. *Ennek értelmében a művészet szabadsága csupán szabadságjogként korlátozható, annak kulturális jogi aspektusai azonban nem lehetnek az állami beavatkozás tárgyai. Utóbbi esetben legfeljebb az állam mulasztása merülhet fel mint az alapjog tartalmát szűkítő helyzet, amely ha megállapítást nyer, alkotmányellenesnek minősül.*

Másodízben kiemelkedő jelentősége van a művészet szabadsága korlátozásakor annak, hogy az állami beavatkozás melyik részszabadságot érinti. Ahogy korábban részletesen kifejtettem, a szóban forgó szabadságjog három jogosultságra bontható, amelyek mindegyike eltérő alapjogi karakterrel rendelkezik. *Összességében ezek a megállapítások arra engednek következtetni, hogy a művészet szabadsága nem csak tartalmában sokszínű jogok komplexuma, de a korlátozásakor is.*

2. *Az állami beavatkozás eltérő standardok mentén valósul meg az egyes részszabadságok tekintetében. Ennek köszönhetően a korlátozás határát jogosultságonként külön-külön kell vizsgálni. Ebből pedig indirekt következik, hogy a művészet szabadságának megszorítása az*

alapjog egységében nem elképzelhető: célszerűbb az egyes szabadságok korlátozásáról beszélni.

2.1. *Az alkotófolyamat szabadsága az emberi teremtőképességgel azonosítható, így az az emberi méltósághoz való jog nevesített eleméhez, a személyiség szabad kibontakoztatáshoz való jogból ered. Ebből adódóan a szóban forgó szabadság számos alapvető jog konkurálhat, azonban valódi kollíziót csupán az emberi méltósághoz való jog személyiséget védő statikus oldala, valamint a tulajdonhoz való jog indukál.*

2.2. *A nyilvánosságra hozatal joga kommunikációs jogi karaktere döntő befolyást gyakorol a részszabadság korlátozásának feltételeire és terjedelmére. Mivel a vizsgálandó jog funkciója a mű társadalmi megismerhetővé tétele, az alkotást is sajátos véleményként kezeli. Ebből következik, hogy a szóban forgó szabadság a véleménynyilvánításhoz való jog jellegzetességeit tudja magáénak, és így az állami beavatkozás is a véleményszabadság mércéje szerint, azzal megegyező módon vázolható fel.*

2.3. *A művészet szabadságának sajátos kiegészítő eleme az a döntési jogosultság, amely alapján az alapjog alanyai más művészi tevékenységének, produktumának kvalitását megítélhetik. Ennek korlátozhatósága visszanyúlik az állam művészeti semlegességének elvéhez.*

Az állam a művészeti semlegességéből adódóan a művészi kvalitás megítélésének – alkotmányjogi értelemben – konstitutív jogát átruházta a művészeti élet szereplőire. A döntésük közvetlenül alapjogi jogalanyiságot keletkeztető hatással rendelkezik. Ebbe a döntési folyamatba való állami beavatkozás felveti a művészeti semlegesség követelményének megsértését. A tartózkodó magatartás elhagyásával ugyanis az állam éppen azt a közjogi alakító erőt korlátozná, amelyet teljes egészében a művészekre ruházott át alaptörvényi szinten. Ilyen esetben a közhatalom állást foglalna művészeti kérdésekben, amely véleménye lényeges pontokon ütközhet a művészeti élet gyakorlóinak nézeteivel – ezzel feloldhatatlan konfliktusokat idézve elő, a művészetre vonatkozóan pedig beláthatatlan veszélyeknek nyitna kaput. *Az állami beavatkozás tehát nem rendelkezik alkotmányos indokkal, így az alaptörvényellenesnek, az alany oldaláról tekintve pedig alapjogsértőnek minősül.*

Mindezekből következik, hogy a művészet szabadságának járulékos eleme, a más alkotó művészi munkásságának megítélése korlátozhatatlan alanyi jog, mivel bárminemű közhatalmi beavatkozás sértené az állam művészeti semlegességének alkotmányos és jogállami értékét.

Nyolcadik hipotézis: A művészet szabadságának kulturális jogi karaktere az állam aktív szerepvállalását várja el, amely követelménynek való megfelelés sajátos közjogi infrastruktúra kialakításában és működtetésében nyilvánul meg.

A művészet szabadsága tekintetében az állam objektív intézményvédelmi kötelezettsége körébe tartozik a művészeti intézmények (például művészi díjak, művészi felsőoktatási intézmények és a Magyar Művészeti Akadémia) létrehozása, a művészeti alkotótevékenység támogatása állami finanszírozás útján, valamint biztosítani kell a művésszé válás lehetőségeit is. *Ez az általános meghatározás indirekt módon magában foglalja a művészi alkotómunka kiteljesedéséhez szükséges infrastrukturális háttér biztosítását.*

1. A vázolt állami garanciarendszer legfontosabb eleme a művészet alapjogának védelmét ellátó institucionalista háló. Ez alatt olyan sajátos entitásokat értek, amelyek a magyar közjogi intézményrendszer sajátos, funkcionálisan művészeti csoportját képezik: a hazai művészeti élet állami biztosítékai döntően ezekre az intézményekre épülnek.

Ez a megállapítás az ún. művészeti intézmények alkotmányjogi elismerésében jelenik meg, amelyek a művészet szabadságának tárgyi oldalán értelmezhetőek, amelyeken belül megkülönböztetendő alkotmányjogi értelemben az államtól önálló és nem önálló művészeti intézmény. A művészeti intézmények autonómiájának funkciója a művészet szabadsága érvényesülésének intézményi biztosítása, mivel az érintett alanyi körök autonómiája az intézményi autonómia kereteiben gyakorta jobban is érvényesíthető. A művészeti intézmények autonómiájának terjedelme – azaz az egyes komponensek megléte – az állam diszkrecionális döntésén múlik, ami konkrét formában, az adott művészeti intézmény jogállásához kötődik.

2. Mindezek alapján a *művészeti intézmények fogalma alá azokat az autonómiával (önkormányzatisággal) rendelkező intézményeket sorolom, amelyek művészi tevékenységhez érdemben kapcsolódnak.* Ezek a művészeti intézmények szűk értelemben a Magyar Művészeti Akadémiával, a művészeti profillal rendelkező felsőoktatási intézményekkel azonosak, tág értelemben pedig minden más, erre alkalmas intézményt magában foglal – de különösen színházakat, galériákat, koncerttermeket stb. *A művészeti intézmények autonómiája szempontjából azonban szükségszerű követelmény, hogy az állam által garantált önkormányzati jogokként értelmezhető legyen – ennek hiányában ugyanis (köz)jogi szempontból nem igazolható az intézmény önállósága. Ez jogalkotási szempontból az entitások*

újabb csoportosításához vezet: e szerint megkülönböztethető alkotmányban konstituált és törvényben rögzített művészeti intézmény. Mindkét fajta jogi személy alkotmányjogi kategóriának minősül azzal, hogy az Alaptörvényben deklarált intézmények jogállás és a közfeladatok minősége szerint hierarchiában a törvényi entitások felett helyezkednek el.

3. Az alapjogi jogalanyiség körében fontos megjegyezni, hogy magát a *művészi intézményt nem illeti meg a művészet szabadsága, csak a derivatív jellegű művészeti öngazgatáshoz való jog:* előbbi ugyanis kizárólag az egyénnek mint a művészi tevékenységet végzőnek a joga.

Az állam objektív intézményvédelmi kötelezettségéből adódóan a művészeti intézmény funkciója három részre osztható: egyrészt institutionális keret biztosítása az egyének (művészek) szabad alkotófolyamatához, másrészt a művésszé válás jogi lehetőségének garantálása, harmadrészt pedig a művészi alkotások nyilvánosságához közvetítése. Fontos azonban megjegyezni, hogy nem valamennyi intézmény rendelkezik mindhárom funkcióval, hanem profiljukból adódóan csak azok egy részére fókuszálnak.

A művészet szabadsága a modern alkotmányos demokráciákban épp olyan fontos érték, mint a többi alapvető jog elismerése. Ebből adódóan annak részletes elemzése nélkülözhetetlen eredmények kimutatására alkalmas, amelyek hasznosulása valamennyi érintett számára fundamentális támpontként szolgálhat. Az egyén, azaz a művész mint az alapjog alanya szempontjából az individuális érdekekhez igazodó jogvédelem optimális szintjét jelöli ki. Az állam a kulturális jogi karakterből adódóan átfogó képet kap arról, hogy milyen intézményi hálót kell biztosítani a művészeti élet egyes aspektusainak érvényesüléséhez. A társadalom pedig az érintett alrendszerén keresztül hatékonyan képes becsatornázni azokat a kollektív igényeket, amely a kultúra és a művészet tárgyában jelenik meg.

Az értekezés arra tett kísérletet, hogy a művészet szabadságát az alkotmányjog szemüvegén keresztül elemezze, meghatározva ezzel az alapjog érvényesülése során, a gyakorlatban felmerülő kérdések megoldásához szükséges standardokat. A tételes jogi vizsgálódás rávilágított arra, hogy az állam milyen formában és intenciók mentén szabályozza a szóban forgó alapvető jogot. A magyarországi modell egyedülállóan széles teret biztosít a művészvilág egyes elemeinek, azonban ezeknek a mechanizmusoknak a folyamatos finomhangolása nem nélkülözhető. A művészet szabadságának alanyi köre, tartalma és korlátozása esetében felvázolt teoretikus fogalmak és elhatárolások az alkotmányjog-tudományban ez idáig jelenlévő űr betöltésén túl a jogalkalmazás számára is hasznosítható eredmények lehetnek.

V. A szerző publikációs jegyzéke
(kurzíváltan szedve az értekezés témakörében megjelent közlemények)

Cseporán Zsolt A művészet szabadságával élő személyek alapjogi helyzete Magyarországon. In: Kocsis Miklós – Tilk Péter (szerk.): A művészet szabadsága – alkotmányjogi megközelítésben. Kodifikátor Alapítvány, Pécs 2013

Cseporán Zsolt: A művészet szabadsága – A képzőművészet járulékos alapjogi jellege: a tulajdonhoz való jog. Pázmány Law Working Papers 2013/15. sz.

Cseporán Zsolt: A művészet szabadsága – Az előadó-művészet alapjogi megközelítésben. In: Drinóczi Tímea – Naszaladi Georgina – Novák Barnabás (szerk.): Studia Iuvenum Iurisperitorum 7. – a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak tanulmányai. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2014.

Cseporán Zsolt: Az Alkotmánybíróság jogfejlesztő joggyakorlata, különös tekintettel az ítéletek hivatkozhatóságára – Az Alkotmánybíróság esetjogának közjogi szempontú vizsgálata az Alaptörvény negyedik módosítása tükrében. Scriptura 2014/1. sz.

Cseporán Zsolt: A művészet szabadságának mozgástere az Alaptörvény keretei között. Scriptura 2014/1. sz.

Cseporán Zsolt – Daka Marija – Kovács Mihály – Lukonits Ádám – Pál Emese – Rinfel János – Szabó Anett: A menekültügy aktuális kérdései jogalkalmazói problémák és javaslatok – a dublini rendelet és a menekültügyi őrizet tükrében. Scriptura 2014/1. sz.

Cseporán Zsolt: A művészeti alkotás szabadsága a gyakorlatban – Az alanyi kört megillető kiegészítő jogosultság. Jura 2014/2. sz.

Cseporán Zsolt: A választottbírósági kikötés alakulása a nemzeti vagyonnal összefüggésben. Kodifikációs és Közigazgatás 2014/2. sz.

Cseporán Zsolt: A művészet szabadsága a képzőművészetben. Jogtudományi Közlöny 2014/7-8. sz.

Cseporán Zsolt: Művészet és jog In: Falusi Márton (szerk.): Túl posztokon és izmusokon. (MMA Ösztöndíjas Tanulmányok 1.) Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet & L'Harmattan, Budapest 2015

Cseporán Zsolt: A művészet szabadságának jogosultjai és a joggyakorlás alternatívái. Scriptura 2015/1. sz.

Cseporán Zsolt: Művészet és emberi jogok. Jura 2015/2. sz.

Cseporán Zsolt: A hazai választottbíróságok hatásköreinek bővülése. Európai Jog 2015/2. sz.

Cseporán Zsolt: Érték, kauzalitás, normativitás – a művészet és jog alapvető kapcsolódási pontja. Scriptura 2015/2. sz.

Cseporán Zsolt: Kérdések a köztisztviselőkkel szembeni fizetésképtelenségi eljárások kapcsán. Magyar Jog 2015/7-8. sz.

Cseporán Zsolt: A művészet szabadságának szabályozási modellje az uniós és hazai jogban. In: Tilk Péter (szerk.): Az uniós jog és a magyar jogrendszer viszonya. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2016

Cseporán Zsolt: Constitutional Court of Hungary: The freedom of artistic creations and the Hungarian Academy of Art, Judgement of 27 May 2014, Decision 18/2014 (V 30). Osteuropa-Recht 2016/1. sz.

Cseporán Zsolt: Adalékok az államilag támogatott doktoranduszok munkavállalásához. Jura 2016/2. sz.

Cseporán Zsolt: A művészet normativitása és alapvető jogi intézményei. In: Ádám Antal (szerk.): PhD Tanulmányok 14. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs 2016

Cseporán Zsolt: A munkaviszony alanyai a művészeti foglalkoztatásban. *Gazdaság és Jog* 2017/2. sz.

Cseporán Zsolt (szerk.): Az alkotás szabadsága és a szerzői jog metszéspontjai. (Fundamenta profunda 1.) Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest 2016

Cseporán Zsolt – Kocsis Miklós: Jogalkotás a kulturális igazgatás területén – esettanulmány a Magyar Művészeti Akadémia szabályozási rendszeréről. Kodifikáció 2014/1. sz.

Cseporán Zsolt – Kocsis Miklós: Az Alkotmánybíróság határozata a Magyar Művészeti Akadémiáról. JeMa: Jogesetek Magyarázata 2014/4. sz.

Cseporán Zsolt – Kocsis Miklós. A kulturális igazgatás aktualitásai Magyarországon. Új Magyar Közigazgatás 2014/7. sz.

Cseporán Zsolt – Kocsis Miklós: A jog hatékonyságának egyes kérdései a Magyar Művészeti Akadémia kodifikációjának tükrében. In: Nochta Tibor, Monori Gábor (szerk.): IUS EST ARS – Ünnepi tanulmányok Visegrády Antal professzor 65. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2015

Cseporán Zsolt – Kocsis Miklós: A jog hatékonyságának alkotmányjogi dimenziói. *Jogtudományi Közlöny* 2015/11. sz.

Cseporán Zsolt – Lukonits Ádám: Választások előtt, változások után I. Pázmány Law Working Papers 2014/4. sz.

Cseporán Zsolt – Lukonits Ádám – Mannó Csilla – Pulai Gábor: A túlnépesedéstől a népességfogyásig – a jog mint demográfiai tényező. In: Raposa László Bence (szerk.) I. Pécsi Szakkollégiumi Napok. Pécsi Tudományegyetem, Pécs 2014